

УДК 378.14:81'243

Ніколаєва Ж.В., Миколаївський державний університет імені В.О.Сухомлинського

Ніколаєва Жанна Володимирівна, викладач кафедри англійської філології факультету іноземної філології МДУ ім. В.О.Сухомлинського, коло наукових інтересів: педагогіка та методика середньої освіти.

Навчання іноземних мов у ВНЗ у контексті Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти

Стаття присвячена проблемам навчання іноземних мов у вищих навчальних закладах освіти, передбачених Загальноєвропейськими Рекомендаціями з мовної освіти. У статті розкривається компонент змісту навчання, система оцінювання, комунікативні мовленнєві компетенції та деякі методи навчання.

The article is devoted to the problems of teaching foreign languages in Institutions of Higher Education stipulated by educational European Recommendations. In our article we consider the component of educational subject-matter as well as communicative linguistic competence and some teaching methods.

Сучасний етап розвитку освіти в Україні характеризується реформуванням її концептуальних, структурних та організаційних засад. Україна, як і Європа, перебуває в пошуках нових ідей, цінностей, які міцно зв'язані контекстом взаєморозуміння та співробітництва, що спонукає до полікультурності, поліетичності, полілінгвістичності, що в свою чергу є загальною потребою суспільства, яке відбудовує єдиний загальноєвропейський освітній простір, відображений в постановках Болонської концепції.

Як вказує Л.П.Пуховська, в основу освітньої політики у загальноєвропейському контексті за підтримки Ради Європейського Співтовариства та Парламентської Асамблеї Ради Європи покладено 5 положень щодо розвитку освіти:

- багатокультурна Європа – розвиток Європейського виміру в навчанні; сприяння вивченню іноземних мов; урахування різноманітності національних підходів в освіті і професійній підготовці;
- мобільна Європа – формування системи взаємовизнання дипломів; підтримка обмінів викладачами, студентами і адміністративними кадрами; прийняття процедури, яка дасть змогу викладачам тимчасово працювати в різних державах ЄС;
- Європа професійної підготовки для всіх –

рівний доступ усіх студентів до високоякісної освіти; запровадження заходів проти відсіву студентів;

- Європа навичок – підвищення якості базової освіти, приведення системи підготовки молоді у відповідність з економічними, технологічними та соціокультурними потребами розвитку суспільства; удосконалення всіх секторів освіти, зокрема, технічної, професійної та вищої; поліпшення базової підготовки і перепідготовки педагогічних кадрів;
- Європа, яка відкрита для світу – зміцнення зв'язків з іншими державами, співробітництво з міжнародними організаціями; нові взаємокорисні контакти з країнами, що розвиваються [1, с. 32-33].

Виходячи з цього, в нашій державі розроблена цілісна державна національна програма "Освіта", головною метою якої є визначення стратегії розвитку освіти в Україні на найближчі роки та перспективу XXI століття, створення системи безперервного навчання і виховання для досягнення високих освітніх стандартів, формування інтелектуального та культурного потенціалу як найвищої цінності нації.

Оновлення змісту освіти відповідно до Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти

є визначальним складником реформування освіти в Україні. Як визначає С.Ю.Ніколаєва, одним із стратегічних завдань реформування змісту освіти є розробка державних стандартів щодо навчання іноземних мов і відповідне формування системи та обсягу знань, навичок, умінь, творчої діяльності, інших якостей особистості на різних освітніх рівнях. Стандарт навчання іноземних мов передбачає:

- структуру змісту загальної освіти, тобто загальнообов'язкові – інваріантні та змінні – варіативні його складники;
- національний базовий навчальний план, який дає цілісне уявлення про змістовий склад освіти в системі навчання іноземних мов і окреслює нормативи навчального навантаження студентів та їх розподіл за освітніми рівнями і роками навчання;
- обов'язковий мінімум змісту навчання з кожної освітньої теми, що входить до державного компонента;
- обов'язкові очікувані результати навчання на різних освітніх рівнях;
- компетенцію і взаємну відповідальність учасників освітнього процесу, державні гарантії в одержанні освіти та контроль за дотриманням вимог даного стандарту;
- порядок внесення змін до державного стандарту навчання іноземних мов на факультетах іноземної філології [2, с. 10].

Відзначається, що навчання іноземних мов з урахуванням Загальноєвропейських Рекомендацій неможливо без оволодіння студентами певних обсягів культурної інформації, без ознайомлення з культурою народу, мову якого вони вивчають. У зв'язку з цим компонентом змісту навчання виступає, насамперед, соціокультурна компетенція, яка складається з країнознавчої та лінгвокраїнознавчої компетенції. Як відзначається у Загальноєвропейських Рекомендаціях і як вважає С.Ю.Ніколаєва, країнознавча компетенція – це знання студентів про культуру країни, мова якої вивчається, а саме, знання історії, географії, економіки, державного устрою, особливостей побуту, традицій та звичаїв країни. Лінгвокраїнознавча компетенція, за тим же визначенням, передбачає володіння студентами особливостями мовленнєвої та не мовленнєвої – міміка, жести, що супроводжують висловлювання поведінки носіїв мови в певних ситуаціях спілкування, тобто сформованість в студентах цілісної системи уявлень про національно-культурні особливості країни.

Вищевказані визначення слугують головною метою Ради Європи, яка визначена у Рекомендаціях “досягти більшої єдності членів Європейської спільноти і йти до цієї мети шляхом об'єднання спільних зусиль у галузі навчання іноземних мов і вивченні іншої культури” [3, с. 2].

Зрозумілі, прозорі та зв'язані логічно рекомендації щодо вивчення, викладання та оцінювання мов мають відповідати загальному баченню використання та вивчення мови взагалі. Відтак, прийнятий підхід є діяльнісно орієнтованим у тому сенсі, що користувачі мови й ті, що її вивчають, є насамперед “соціальними агентами” або ж членами суспільства. Вони мають виконувати певні завдання (що необов'язково пов'язані з мовленням) у певних умовах, специфічному оточенні та в окремій сфері діяльності. В той час як мовленнєві завдання виконуються у межах видів мовленнєвої діяльності, останні є складовою частиною ширшого соціального контексту, і лише він здатен надати їм повноцінного значення. Під словом “завдання” ми розуміємо виконання дій одним або більшою кількістю індивідів у нашому дослідженні студентів, які у стратегічній послідовності застосовують свої власні компетенції з метою досягнення певного результату у процесі навчання іноземних мов. Підхід, що базується на діяльності, враховує також когнітивні, емоційні та вольові здібності, так само як і цілий ряд специфічних якостей, властивих індивіду і використовуваних ним у ролі соціального агента.

Згідно з цим будь-яка форма використання та навчання мови в вищому навчальному закладі може бути описана таким чином: використання мови, в тому числі і її вивчення, включає в себе дії, що виконуються особами, які в ролі окремих індивідів-студентів розвивають ряд компетенцій як загальних, так і, особливо, комунікативних мовленнєвих компетенцій. Сформовані компетенції використовуються в міру необхідності у різних контекстах залежно від різних умов та різних потреб для здійснення різних видів мовленнєвої діяльності, до яких належать мовленнєві процеси продукції та сприйняття текстів, пов'язаних з певними темами у специфічних сферах. Використовуються ті стратегії, які здаються найбільш прийнятними для виконання накреслених завдань. Керівництво цими діями з боку учасників веде до посилення або модифікації їх компетенцій, які ми можемо визначити наступним чином:

- компетенції є сумою знань, умінь та характерних рис, що дозволяє особистості виконувати певні дії;
- загальні компетенції – це ті, що не є специфічними для мовлення, але такі, що необхідні для будь-якого роду діяльності, у тому числі мовленнєвої;
- комунікативні мовні компетенції – це такі, які забезпечують людині можливість діяти, застосовуючи специфічні лінгвістичні засоби;
- контекст є скупченням подій або ситуаційних чинників внутрішніх чи зовнішніх

відносно особистості, у лоні яких відбуваються акти спілкування;

- види мовленнєвої діяльності реалізуються в комунікативній мовленнєвій компетенції особи у специфічній сфері у вигляді процесів сприйняття та продукування одного чи більшої кількості текстів з метою виконання певної задачі;
- процеси мовлення є низкою нейрологічних та фізіологічних явищ, що відбуваються під час усної та писемної продукції або рецепції;
- текст є певним відрізком мовлення чи висловлюванням (усним або писемним), що стосується специфічної тематики, у процесі виконання певного завдання він стає актом мовленнєвої діяльності і може бути як опорою, так і метою, як продуктом так і процесом;
- тематика охоплює широкі сектори суспільного життя, які вивчають студенти згідно затвердженої класифікації у межах головних категорій, релевантних для вивчення, викладання та використання мови: освітня, професійна, суспільна та особистісна сфери;
- стратегія навчання іноземних мов на факультетах іноземної філології є певним чином організована, керована та цілеспрямована на виконання завдань, які передбачені навчальними планами і які, в свою чергу, відповідають європейському стандарту;
- завдання визначається як певна цілеспрямована дія, виконання якої індивід вважає необхідним з метою досягнення певного результату у контексті проблеми, яку слід розв'язати; це є певним зобов'язанням, що підлягає виконанню, або ж метою, якої слід досягти. Ця дефініція охоплює цілий ряд тем, які повинні вивчати студенти протягом певного освітньо-кваліфікаційного рівня навчання за певною спеціальністю і напрямом освіти.

Зрозуміло, що вищеописані різноманітні категорії взаємопов'язані в усіх формах використання та навчання мови, оскільки кожен етап процесу навчання чи викладання мови певним чином стосується кожної з цих категорій: стратегій, завдань, текстів, загальних компетенцій індивіда, комунікативних мовленнєвих компетенцій, видів мовленнєвої діяльності, мовленнєвих процесів, контекстів і сфер.

Значні зусилля були зроблені у сфері розвитку дидактики іноземної мови, де до групи суто філологічних наук долучилися й інші – філософія, психологія та інші дисципліни, відображені у навчальному плані. У науковій і навчально-методичній літературі наведені загальні теорії

сприйняття, детально описані десятки оригінальних методик, прикладів програм, різного типу уроків та інших форм занять. Все це, безсумнівно, сприятиме підвищенню ефективності викладання іноземних мов, але й досі і в нашій державі, і в багатьох зарубіжних країнах він далекий від бажаного.

Саме тому пошуки підвищення ефективності та результативності зусиль десятків тисяч вчителів і викладачів мов є дуже актуальними.

Процес викладання і засвоєння іноземної мови ми вважаємо складнішим від аналогічних процесів для більшості інших предметів, які спираються на володіння студентами основами спілкування рідною мовою, а навчальний матеріал фрагментований так, що позитивний результат спільної роботи студента і викладача отримується за короткий час. Це посилює стимуляцію студентів до самостійної роботи, змцнює віру у власні сили й здатність оволодіти матеріалом.

Обмежимося у даній публікації науковими питаннями, пов'язаними з виділеною головною проблемою, а саме, компонент змісту навчання, критерії оцінювання та компетенції мовленнєвої комунікації, поминувши інші – значення мовної кваліфікації викладачів, впливу методики викладання, інтенсивності і насиченості мовно-інформаційного середовища для студентів тощо.

Підхід до методів навчання та викладання має бути зрозумілим, представляти всі напрями експліцитно і прозора та уникати упередженості і догматизму. Основним методологічним принципом Ради Європи є: методи, що використовуються у викладанні та дослідженні мов, мають розглядатися з точки зору їх найбільшої ефективності для досягнення цілей, узгоджених із задачами та цілями навчання та в їх соціальному контексті. Ефективність обумовлюється мотиваціями та рівнем підготовленості студентів, так само як і природою людських та матеріальних ресурсів, які можуть бути застосовані. Слідування цьому фундаментальному принципу неухильно приводить до великої різноманітності цілей і до ще більшої різноманітності методів та засобів навчання.

Існує багато сучасних та різноманітних методів викладання іноземних мов. Вже багато років Рада Європи запроваджує підхід, що базується на комунікативних потребах студентів та використанні засобів і методів, які допоможуть студентам факультетів іноземної філології оволодіти основними мовними компонентами іноземної мови – вміння аудіювання, вміння усного мовлення, читання, письмо, граматичний матеріал, навчання фонетики та лексики і які відповідають європейським стандартам. Проте функцією Рекомендацій не є запровадження якоїсь певної методології навчання мови, а, навпаки, предста-

влення різних напрямів. Повний обмін інформації про ці напрями і про досвід їх застосування зумовлений самою діяльністю. На цій стадії можна лише вказати деякі з напрямів, що виникли з існуючої практики, і звернутись до користувачів Рекомендаціями з проханням заповнити прогалини на основі власних знань та досвіду.

Ми вважаємо, що Загальноєвропейські Рекомендації не можуть дати повної та вичерпної

відповіді на всі питання, пов'язані з навчанням іноземних мов на факультетах іноземної філології, тому, що ці відповіді повністю залежать від врахування ситуації викладання іноземних мов і, понад усе, від потреб мотивацій, характеристик і здібностей студентів, що потребує подальшого вдосконалення процесу навчання.

Література

1. Сучасні технології викладання іноземних мов у професійній підготовці фахівців: Збірник наукових статей. – К.: Київський інститут туризму, економіки і права, 2000. – С. 32.
2. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах: Підручник / Кол. авторів під керівн. С.Ю.Ніколаєвої. – К.: Ленвіт, 1999.
3. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / Науковий редактор українського видання доктор пед. наук, проф. С.Ю.Ніколаєва. – К.: Ленвіт, 2003. – 273 с.
4. Програма з англійської мови для університетів/інститутів (п'ятирічний курс навчання): Проект / Колектив авт.: С.Ю.Ніколаєва, М.І.Соловей, Ю.В.Головач та ін.; Київ. держ. лінгв. ун-т та ін.
5. Immanuel Wallerstein, *The Modern World System*. – New York: Academic Press, 1995.
6. Peter McLaren, "Critical Pedagogy and the Politics of Enfleshment" / Ed. Henry Giroux. – Albany: State University of New York Press, 1999.
7. Brian Holmes, *Problems in Education: A Comparative Approach*. – London: Routledge, 1997.
8. Robert Young, *International Review of Education*. – Oxford: Basil Blackwell, 1993.